

תורה שבעל פה

בית, חינוך ומשפחה

הוראות

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון – (16x4) – 64 נקודות
פרק שני
א: – (12x3) – 36 נקודות
פרק שלישי
סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (64 נקודות)

ענו על ארבע מן השאלות 1-5 (לכל שאלה – 16 נקודות).

1. יצר ויצירה

- א. הרב יצחק בר ששת (הריב"ש) דן במקרה שבו אישה התלוננה שהשכן שלה הטריד אותה. לאישה לא היו הוכחות או עדים, והשכן הכחיש את טענותיה כלפיו.
- (1) מה פסק הריב"ש בנוגע להענשת השכן?
- (2) הריב"ש קבע כמה הוראות שנועדו למנוע מן השכן להטריד אישה זו. כתבו שתי הוראות. (6 נקודות)
- ב. "והיה מחניף קדוש ולא יראך בך ערות דבר" (דברים כ"ג, ט"ו).
- (1) על פי המדרש, מהו החטא שנחשב "ערות דבר"?
- (2) על פי המהר"ל, חטא זה הוא פגיעה במהותו של האדם. הסבירו מדוע. (5 נקודות)
- ג. הראי"ה קוק פירש את ברכת "אוזר ישראל בגבורה" כך:
- "גבורה מיוחדת היא גבורתם של ישראל. גבורה המצטיינת לא בכיבושים שמכבשים את אחרים... אלא גבורה שבעיקרה היא קשורה בכיבוש שהאדם כובש את עצמו" (עולת ראי"ה).
- (1) על פי הראי"ה קוק, הסבירו כיצד באה לידי ביטוי גבורתם של ישראל. בתשובתכם התייחסו למילים המודגשות בקו. (2 נקודות)
- (2) כתבו דוגמה משלכם לגבורה זו. (5 נקודות)

2. מתי להינשא?

- א. "ייתכן שחז"ל סברו שנער בן י"ח ואף צעיר מזה, בוגר מספיק להקים משפחה איתנה... זה איננו המצב בימינו. מרבית הנערים אינם כשירים לנישואין בגיל י"ח" (הרב אלישע אבינר).
- גיל הנישואין בימינו מאוחר מגיל הנישואין שהיה נהוג בימי חז"ל. הסבירו שתי סיבות לכך. (6 נקודות)
- ב. "זאם היה עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתיירא מלישא אישה..." (רמב"ם, הלכות אישות, פרק טו, הלכה ב).
- (1) הסבירו מדוע מי שעוסק בתורה עלול להתיירא מלישא אישה. (2 נקודות)
- (2) על פי הרמב"ם, מהו הנימוק ההלכתי לדחיית הנישואין בגלל חשש זה? (4 נקודות)
- ג. כתבו סיבה אחת להקדמת נישואין ללימוד תורה. (1 נקודות)
- (2) אחד השיקולים העיקריים בקביעת מועד הנישואין הוא יכולתם של בני הזוג לבסס את עולמם הרוחני לפני הנישואין. הסבירו מדוע. (6 נקודות)

3. קידושין ונישואין

- א. על פי הרמב"ם, מה הייתה דרך הנישואין לפני מתן תורה, ומהי דרך הנישואין מאז מתן תורה? (4 נקודות)
- ב. בשעת הקידושין החתן אומר לכלה: "הרי את מקודשת לי...".
- (1) מהי המשמעות של המילים "מקודשת לי" באמירה זו?
- (2) מהי הפעולה שלפניה נאמרת אמירה זו?
- (4 נקודות)
- ג. (1) הסבירו מהו "ממזר", וכתבו מה דינו בנוגע לנישואין.
- (2) הסבירו מה הם "קידושי שחוק", וכתבו מה יש לעשות במקרה של "קידושי שחוק".
- (8 נקודות)

4. מצוות עונה / קרבה בין האיש לאישה

- א. (1) מהי "מצוות עונה", ומדוע היא נקראת כך?
- (2) מהי החשיבות של מצוות עונה בנוגע לקשר שבין איש לאשתו?
- (6 נקודות)
- ב. על פי הרב יוסף דב סולובייצ'יק, יש הבדל מהותי בין היהדות ובין הנצרות והפילוסופיה היוונית בנוגע לחיי אישות. הסבירו את ההבדל המהותי הזה. (4 נקודות)
- ג. "ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת. על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית ב', כ"ג-כ"ד).
- כתב הרמב"ן: "ומפני זה אמר הכתוב, בעבור שנקבת האדם הייתה עצם מעצמי ובשר מבשרו ודבק בה, והייתה בחיקו כבשרו ויחפוץ בה להיותה תמיד עימו. וכאשר היה זה באדם, הושם טבעו בתולדותיו".
- (1) "וכאשר היה זה באדם..." – למה הרמב"ן מתכוון במילה "זה"?
- (2) הסבירו את דברי הרמב"ן המודגשים בקו.
- (6 נקודות)

5. חובות ביחסי הורים וילדים

- א. (1) על פי בעל ספר החינוך, מהו שורש (טעם) מצוות כיבוד הורים?
(2) כיצד מצוות כיבוד הורים משפיעה על היחס של האדם כלפי הקב"ה?
(5 נקודות)
- ב. בפירושו לעשרת הדיברות דימה רבנו בחיי בן אשר את אופי הכבוד כלפי ההורים לאופי הכבוד כלפי הקב"ה.
(1) ממה נובע דמיון זה?
(2) על פי רבנו בחיי בן אשר, ציינו שני פרטים ממצוות כיבוד הורים שנלמדים ממצוות כיבוד הקב"ה.
(5 נקודות)
- ג. (1) "כשם שחייב ללמדו תורה, כך חייב ללמדו אומנות" (קידושין ל, ע"ב).
על פי הרב אלימלך בר שאול, עד איזה שלב בחיי הבן חייב אביו ללמדו אומנות בימינו?
(2) עד איזה גיל של הילדים חייבים הוריהם לפרנסם בימינו, ומדוע?
(6 נקודות)

עליכם לענות על פרק שני או על פרק שלישי, לפי התכנים שלמדתם.**פרק שני** (36 נקודות)

אם למדתם **פרקים א'–י"א מן החוברת**, ענו על שלוש מן השאלות 6–10 (לכל שאלה – 12 נקודות).

6. מחויבויות שבין איש לאשתו

א. "אסור לו לאדם שישאה את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה" (בבא קמא פט, ע"א).

הסבירו מדוע. (3 נקודות)

ב. (1) ציינו מהו הסכום של "עיקר כתובה", וכתבו מדוע נקבע סכום זה.

(2) הסבירו מדוע תיקנו חכמים "תוספת כתובה".

(6 נקודות)

ג. מי הם החותמים על הכתובה? (3 נקודות)

7. בניית הבית

א. חז"ל אמרו: "אם חפץ אתה להידבק באהבת חברך הווי נושא ונותן בטובתו, דכתיב: 'וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ' (ויקרא י"ט, י"ח). מתוך ש'אהבת לרעך' הרי הוא 'כמוך' " (מסכת כלה רבתי, פרק ד', משנה י').

על פי חז"ל, הסבירו בלשונכם כיצד אדם דבק באהבת חברו. (4 נקודות)

ב. רות ובוועז מתכננים להתחתן. במשפחתה של רות נוהגים להמתין שלוש שעות בין אכילת מאכלי בשר לאכילת מאכלי חלב, ובמשפחתו של בוועז נוהגים להמתין שש שעות בין אכילת מאכלי בשר לאכילת מאכלי חלב.

כיצד על רות ובוועז לנהוג לאחר חתונתם? כתבו שתי דעות ואת הנימוק ל**כל** אחת מהן. (8 נקודות)

8. טומאה וטהרה

א. בנות ישראל החמירו על עצמן והשוו את דין הנידה לדין הזבה.

כתבו טעם אחד לחומרה זו. (3 נקודות)

ב. "ואל אשה בנדת טמאתה לא תִקְרַב לגלות ערוֹתָה" (ויקרא י"ח, י"ט).

כתבו שני איסורים שנכללים בציווי "לא תקרב". (3 נקודות)

ג. "והינה ידוע דטהרת המקווה היא רק כשכל גופו מכוסה במים, ואפילו אם רק נימא [שְׁעָרָה] אחת מבחוץ לא עלתה לו טבילה, והוא מטעם שצריך שיהיה כאילו איבד כל מציאותו ויתחיל לגמרי מחדש, ומובן אשר טהרת התשובה צריכה שתהיה על זה האופן, שיהיה ליבו כל כך נשבר בקרבו עד שלא תישאר בו שום מציאות, וכל חושיו וכל כוחות נפשו יהיו בלועים בתשובה, כדמיון האדם שבא כולו במים" (הרב שמואל בורנשטיין, שם משמואל).

(1) על פי ה"שם משמואל", הסבירו את הנימוק לחובת ההימצאות של כל הגוף במים בשעת הטבילה.

(2) על פי ה"שם משמואל", הסבירו את הדמיון בין טהרת הטובל במקווה ובין טהרת התשובה.

(6 נקודות)

9. כיסוי ראש

א. אישה נשואה חייבת לכסות את שער ראשה גם אם במקום שבו היא גרה נשים אינן מקפידות לכסות את שער ראשן. הסבירו מדוע. (3 נקודות)

ב. "הכלל היוצא, כל שום שיער בשום מקום בראש ופדחת בנשואה אפילו בחדרה ערוה היא".

(הרב משה סופר, שו"ת חתם סופר)

(1) בציטוט זה יש שתי חומרות של החתם סופר בנוגע להלכות כיסוי ראש.

כתבו בלשונכם את שתי החומרות.

(2) הרב משה פיינשטיין ("אגרות משה") הקל בנוגע לכל אחת מן החומרות של החתם סופר.

מה הן שתי ההקלות?

(9 נקודות)

10. שאלות קצרות

ענו בקצרה על שניים מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף – 6 נקודות).

א. "אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות..." (תענית, פרק ד', משנה ח').

ציינו שני מאפיינים של הבגדים שלבשו בנות ירושלים בימים אלה, וכתבו את הנימוק שהוזכר במשנה לאחד מן המאפיינים האלה.

ב. מהו השלב במעמד החופה שבו נהוג לקרוא את הכתובה, ומדוע נהוג לקרוא את הכתובה בשלב זה?

ג. "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא... והבאת שלום".

(פאה, פרק א', משנה א')

הביטוי במשנה הוא "הבאת שלום" ולא "עשיית שלום".

על פי הפירוש של הרב ישראל ליפשיץ ("תפארת ישראל"), כתבו מהו הערך שאפשר ללמוד מן השימוש בביטוי "הבאת שלום".

עליכם לענות על פרק שני או על פרק שלישי, לפי התכנים שלמדתם.

פרק שלישי (36 נקודות)

אם למדתם **פרקים א'–ו', י–י"ד מן החוברת**, ענו על שלוש מן השאלות 11–15 (לכל שאלה – 12 נקודות).

11. מחויבויות שבין איש לאשתו

א. "אסור לו לאדם שישהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה" (בבא קמא פט, ע"א).

הסבירו מדוע. (3 נקודות)

ב. (1) ציינו מהו הסכום של "עיקר כתובה", וכתבו מדוע נקבע סכום זה.

(2) הסבירו מדוע תיקנו חכמים "תוספת כתובה".

(6 נקודות)

ג. מי הם החותמים על הכתובה? (3 נקודות)

12. בניית הבית

א. חז"ל אמרו: "אם חפץ אתה להידבק באהבת חברך הווי נושא ונותן בטובתו, דכתיב: וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ'

(ויקרא י"ט, י"ח). מתוך ש'אהבת לרעך הרי הוא 'כמוך' " (מסכת כלה רבתי, פרק ד', משנה י').

על פי חז"ל, הסבירו בלשונכם כיצד אדם דבק באהבת חברו. (4 נקודות)

ב. רות ובוועז מתכננים להתחתן. במשפחתה של רות נוהגים להמתין שלוש שעות בין אכילת מאכלי בשר לאכילת

מאכלי חלב, ובמשפחתו של בועז נוהגים להמתין שש שעות בין אכילת מאכלי בשר לאכילת מאכלי חלב.

כיצד על רות ובוועז לנהוג לאחר חתונתם? כתבו שתי דעות ואת הנימוק לכל אחת מהן. (8 נקודות)

13. התנהלותה של משפחה

א. "ויאמר להן ר'אָה אנכי את פני אביכן כי איננו אלי' כתמלל שלשם... ויאמר אלי מלאך הא-להים... עתה קום צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ מולדתך" (בראשית ל"א, ה'–י"ג).
הרב לוי בן גרשום (הרלב"ג) כתב: "ולזה תמצא שאמר יעקב לנשיו דברים נכוחים, יביאום להישמע אליו ולהיפרד מאביהן, והודיע להן בסוף דבריו כי ה' יתעלה ציווהו ללכת לשוב אל בית אביו, כדי שיתרצו בזה מזה הצד גם כן, שלא ימרו את פי ה' יתעלה".

- (1) מה הם שני הדברים שאמר יעקב לנשותיו?
 - (2) לשם מה אמר יעקב את שני הדברים האלה? כתבו שתי סיבות.
 - (3) על פי הרלב"ג, מה אפשר ללמוד מיעקב בנוגע להנהגה הראויה של האדם בתוך ביתו?
- (7 נקודות)

ב. כשהציעו חכמים לרבי אלעזר בן עזריה להיות נשיא, הוא השיב: "איזיל ואימליך באינשי ביתי [אלך ואתייעץ באנשי ביתי]" (ברכות כז, ע"ב).
הראי"ה קוק כתב על כך:

"הורה להם שהנהגה המעולה בענייני עבודת הציבור, אי אפשר שתבוא כי אם שיהיה המנהיג מסור לזה בכל נפשו, שאף מצבו הפרטי יהיה בטל ושקוע בענייני הציבור. על כן גם הליכות ביתו [הנהגת ביתו הפרטי] צריך שתסכים [שתתאים] עם ההנהגה הכוללת ומתוך כך צריך לזה הסכם גברת הבית [אשתו]" (עין אי"ה).

- (1) על פי הראי"ה קוק, מה נדרש מאיש ציבור?
 - (2) על פי הראי"ה קוק, מדוע ההחלטה של אדם אם לקבל על עצמו להנהיג את הציבור צריכה להיעשות בהסכמת אשתו?
- (5 נקודות)

14. סוגה בשושנים – קרבה וריחוק בחיי הזוגיות

א. היחסים שבין איש לאשתו בזמן נידתה של האישה מתבטאים בריחוק אך גם בקרבה.
(1) ציינו שני ביטויים של ריחוק.

- (2) כיצד באה לידי ביטוי הקרבה בין איש לאשתו בזמן נידתה של האישה? כתבו פרט אחד.
- (6 נקודות)

ב. ציינו על פי הסדר את שלושת השלבים בתהליך היטהרות האישה מטומאת נידתה, והסבירו מה על האישה לעשות בכל אחד מן השלבים. (6 נקודות)

15. שאלות קצרות

ענו בקצרה על שניים מן הסעיפים א–ג (לכל סעיף – 6 נקודות).

א. "אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנות

ירושלים יוצאות..." (תענית, פרק ד', משנה ח').

ציינו שני מאפיינים של הבגדים שלבשו בנות ירושלים בימים אלה, וכתבו את הנימוק שהוזכר במשנה לאחד מן המאפיינים האלה.

ב. מהו השלב במעמד החופה שבו נהוג לקרוא את הכתובה, ומדוע נהוג לקרוא את הכתובה בשלב זה?

ג. "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא... והבאת שלום".

(פאה, פרק א', משנה א')

הביטוי במשנה הוא "הבאת שלום" ולא "עשיית שלום".

על פי הפירוש של הרב ישראל ליפשיץ ("תפארת ישראל"), כתבו מהו הערך שאפשר ללמוד מן השימוש בביטוי "הבאת שלום".

בהצלחה!